

عنوان مقاله: تداوم مشاغل غیر مولد در ایران

نویسنده: ابراهیم فیوضات

منبع: حسابدار ۱۳۶۵ شماره ۲۶. صص ۵۹-۵۵

• مدت هاست در مطبوعات کشور از مشاغلی گفت و گو می شود که با وجود تفاوت در معانی منشا واحدی دارند. وجوه مشترک این قبیل مشاغل سمت و سوی قهقرایی آنها و غیر مولد بود نشان است. مشاغل دلالی، واسطه گری، سلف خری، احتکار جنس، داد و ستد قاچاق، رباخواری، نزولخواری، صرافی، بورس بازی و ایجاد بازار سیاه کالا از جمله حرفه های انگلی به شمار می آیند. گستردگی این قبیل مشاغل در جامعه تبیین کننده یک اقتصاد بیمار است.

تفاوت در معانی

سمت و سوی
قهقرایی

- شالوده این قبیل مشاغل از نقطه نظر تاریخی، پس از پیدایش اضافه محصول کشاورزی تبادل کالا و گسترش مبادله شکل می‌گیرد. یکی از صور مبادله به شکل ربايی است که از قدیم الایام از طریق مفروض شدن بزرگان و اشراف و ورشکستگی دهقانان و پیشه وران خرد رایج می‌شود. رباخواری در طی قرون وسطی به وسیله کلیسای کاتولیک محاکوم می‌گردد. اما این سرمایه (ربایی) مناسبات خود را با خرید و فروش زمین حفظ و ثبت می‌کند (مندل، ۱۰۷-۱۰۵)

پیدایش اضافه محصول کشاورزی

از نقطه نظر تاریخی

• تجارت ابریشم و ادویه از شرق که از زمان های پیش آغاز شده، بعد ها با کالای تجملی همراه می گردد. رونق گرفتن تجارت و پیدایش دریانوردان بازارگان با لشکرکشی و راهزنی دریایی توام است. پروفسور تاکاهاشی نخستین حرکت سرمایه پولی به ژاپن در قرون ۱۵ و ۱۶ میلادی را از طریق راهزنان دریایی قلمداد می کند. در همین قرون بازارگانان اسپانیایی، هلندی و انگلیسی سرمایه پولی را به دست می آورند (مندل، ۱۱۴-۱۰۸)

- ورود طلا از طریق پرتغال و اسپانیا از آمریکای مرکزی به اروپا و راهزنی دریایی، تحولات صنعتی و بنیادی را با خود به همراه نیاورد، اما ورود محصولات پنبه هند به کارخانه های تولیدی نساجی منچستر تحولی عظیم در صنعت نساجی انگلستان و بعد جهان به وجود آورد و انقلاب صنعتی را شکل داد.

کارخانه های تولیدی
نساجی منچستر

• به دنبال این دگرگونی عظیم جهان صنعتی به سوی تحولات علمی، تکنیکی و صنعتی شکرگرفی رهنمون شد. اما **سرمایه زبائی، دلالی و واسطه گری** از میان نرفت و شکل نوینی در جامعه صنعتی به خود گرفت. به تدریج کشورهای عقب مانده (جهان سوم) به مراکز این قبیل مناسبات دلالی و واسطه گری صنایع و مواد نیم قرن حدود ۱۵ میلیون سرخپوست در مناطقی نظیر هائیتی، کوبا، نیکاراگوئه و ونزوئلا را نابود کرد. (مندل، ۱۱۴) ساخته شده کشورهای صنعتی سوق داده شدند.

تحولات علمی،
تکنیکی و صنعتی

• بررسی سیر سرمایه ریایی و انگلی در طول تاریخ ایران به علت کمبود کارهای تحقیقی کار ساده ای نیست و این مقاله نیز در نظر ندارد به آن پردازد. اما آنچه مسلم است بازرگانی و تجارت در دوران باستان به وسیله فینیقی ها و بابلیها و سایرین در دریای جنوب رواج داشته و یادگارهای پس از آنها در دوران اسلامی بنا در سیراف، دیلم و هرمز است که به عنوان مراکز بازرگانی ایران با دنیای خارج نام برده شده است. از این بنادر فلزات معدنی: مس، سرب، آهن، فیروزه و کالاهایی نظر عاج، صندل، آبنوس (کیهان ۲/۲۳ و ۶۳/۴/۲) و آبگینه و گلاب صادر می شده است.

کمبود کارهای تحقیقی

- با ورود پرتغالی ها در قرن ۱۶ میلادی به هرمز و پس از آن انگلیسی به بندر جاسک در قرن ۱۸ (به عنوان نظارت بر کمپانی هند شرقی)، ثبات بازرگانی در دریای جنوب به هم می خورد. بازرگانی تولیدات داخلی که امکان داشت روزی به بازرگانی تولیدات صنعتی تبدیل شود و با استفاده از منابع غنی زیرزمینی و تبدیل دگرگونی آنها تحولی عظیم در ساخت اقتصاد کشور به وجود آورد. با نفوذ کشورهای بیگانه به تدریج جایش را به دلالی و واسطه گری کالاهای ساخت بیگانه می دهد و دوران انحطاط آغاز می شود.

تحولی عظیم در ساخت
اقتصاد کشور

- در چنان دوران پر تحولی کشور ما به وسیله حکام و سلاطینی عقب مانده اداره می شود که معنا و مفهوم علوم اکتشافات و تحولات صنعتی را درک نمی کنند. علوم زیستی و آزمایشگاهی که از عناصر مهم تحولند، نادیده انگاشته می شوند. بدین ترتیب روند علم و صنعت در ایران سیر نزولی طی می کند و صنایع پیشرفته نساجی و البسه ما دچار بحران و رکود می شوند.



• پیش روی کشورهای صنعتی و عقب ماندگی کشور، شرایط نامطلوبی را به مردم این سرزمین تحمیل می کند. زمینه کارهای تولیدی رو به کاهش می گذارد و داد و ستد غیر ملد و واسطه گری رواج پیدا می کند. این مسیر نامطلوب با پیدایش نفت در ایران و خلیج فارس بیش از پیش گستردگی گردد.



- درست است که صنعت نفت بخشی از نیروی انسانی جنوب ایران (نظیر هرمزگان و خوزستان) را بیخود جذب می کند. اما کشف منابع نفتی در خلیج فارس و امارات عربی با وجود جذب تعداد محدودی نیروی کار، این مناطق (هرمزگان) را در زمرة مرآکز داد و ستد کالاهای لوکس و دلالی کالاهای ساخته شده کشورهای صنعتی در می آورد. مناطق جنوبی کشور که هم مرز امارات عربی است با شیوه های زیستی که داشت (کشاورزی - ماهیگیری و لنج داری) به سرعت دستخوش اختلال می گردد (اقتداری)

• پدیده قاچاق آن چنان شایع می شود که نه تنها لنج داران، بلکه ماهیگیران و کشاورزان حیات روزانه خویش را در **این نوع داد و ستد** می بینند (کیهان ۶۴/۶/۲۷ و ۶۴/۶/۲۶) ارتباط با دریا که روزگاری مرکز نقل و انتقال فرهنگی و داد و ستد مهم بازارگانی با کشورهای عالم بود امروزه به مرکز داد و ستد کالاهای لوکس ، انگلی و پخش و توزیع مواد مخدر تبدیل شده و حتی شبکه ای از این قبیل داد و ستد ناسالم از مرز جنوب و غرب به شرق کشور کشیده و لطمه جبرن ناپذیری به اقتصاد ایران وارد می کند و رشد نیروهای تولیدی (صنعتی - کشاورزی) را به انزوا می کشاند.

مرکز نقل و انتقال فرهنگی و داد و ستد مهم بازارگانی

• جریان قاچاق و واسطه گری نه تنها از نظر اقتصادی کشور را در مسیر بحران زا قرار می دهد، بلکه از نظر اجتماعی به نیروی فعال جامعه لطمات شدیدی وارد می کند. گروه های فعال و با انرژی جامعه را به داد و ستد غیر مولد و سودآوری سریع سوق می دهد. بدین ترتیب کشاورزی و صنعت کشور دچار بحران می شوند و گروه هایی در جامعه رشد می کنند که نه از نظر تکنیکی پر بازند و نه از نظر تجربی بهره وری ارند. رشد چنین اقشاری در جامعه هر چه بیشتر فزونی می گیرد. مانعی بر دستاوردهای علمی ، تحقیقی و تولیدی کشور می شود و گروه هایی از جامعه را به ثروت بادآورده می رسانند که تنها به جامعه مصرفی و انگلی خو گرفته اند.

گروه های فعال و با انرژی
جامعه

• خطر عمدۀ این اقتشار نه تنها مضر به حال رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور است. بلکه وسیله و ابزاری است که کشورهای صنعتی از آنها به عنوان وسیله و پایگاهی در بخش‌های اقتصادی، سیاسی کشور برای رواج تسلط و فروش کالاهای خویش استفاده می‌کنند، وجود چنین گروه‌هایی در مرکز قدرت مالی، اقتصاد کلی کشور و تطورات اجتماعی را دچار وقفه و نامنی و هرج نموده اند و برنامه ریزی برای ثبات اقتصادی رو به رشد و در جهت عدالت اجتماعی را ناممکن می‌سازند. در چنین شرایطی ممکن است یک تنها به حل مشکل روزمره سرگرم شود و دورنمای آینده که مستلزم برنامه ریزی و به کار گیری علم و تکنیک و تجربه و نیروی ورزیده انسانی و ثبات یک روند متعالی است امکان واقعی به خود نگیرد

مراکز قدرت مالی، اقتصاد کلی
کشور و تطورات اجتماعی

- تا ان جا که به این تحلیل مربوط می شود تلاش برای از بین بردن احتکار، بازار سیاه و مشاغل پردرامد انگلی نیازمند یک تحول عمیق در شیوه تفکر سیاسی- اقتصادی و تعیین یک افق رشد درونزای کشاورزی- صنعتی است که دست اندر کاران سیاست اجتماعی می باشد با برداشتن از کلیه نیروهای اصلی اجتماعی استفاده به عمل آورند و به توان بالقوه نیروهای فعال جامعه بهای کافی داده شود .

تعیین یک افق رشد درون زای کشاورزی-
صنعتی

- تا زمانی که یک فرد یا یک گروه کوچک از طریق داد و ستد، قاچاق و مبادله با ارز خارجی (دلار و پوند) می‌تواند ثورت عظیمی را کسب کند. تا زمانی که با واسطه گری و احتکار کالاهای ضروری مردم مانند برنج، چای و داروهای اساسی امکان به تجمع ثروت میلیونی برای گروهی می‌دهد تا زمانی که ایجاد بازار سیاه در زمینه ابزار و ادوات اتوموبیل (زمانی خرید و فروش امتیاز اتوموبیل دانشجویی) و با احتکار و گردآوری ابزارهای یدکی در انبارهای بزرگ، ثروت میلیونی را در اختیار گروهی می‌گذارد.

داد و ستد، قاچاق و مبادله با
ارز خارجی

• افراد جامعه کمتر گرایش عملی دارند که برشد اصیل و طبیعی در کار که مستلزم شیفتگی و سخت کوشی، خلاقتی و پیگیری در کار است پردازند و سلوشهای مغز و تفکر خویش را در جهت کار مفید و خلاق به کار اندازند. سودآوری بی حساب در کار واسطه گری، تربیت در سخت کوشی و بالابر دن رشد و شعور فرهنگی از طریق کار مفید و مولد را به انزوا می کشاند. دلالی بی رویه نه تنها زمینه اشتغال مفید را از بین می برد، بلکه برنامه ریزی های اشتغالزا را با شست مواجه می نماید

- بنابر آمار موجود قدرت تولیدی **بخش های سه گانه** (کشاورزی، صنعت و خدمات) در تولید ناخالص ملی به سود بخشی خدمات گرایش دارد. قدرت تولیدی بخش کشاورزی در سال ۶۳ در حدود ۱۵ درصد در بخش های صنعت و معدن حدود ۲۹ درصد در خدمات حدود ۵۸ درصد را نشان می دهد (کیهان ۹ و ۱۰/۸/۶۵) چنین روندی از رشد، بخش خصوصی را وامی دارد بدون در نظر گرفتن زیان و ضرر اقتصاد کشور به بخش سودآور خدمات روی آورد، در مجموع، افزایش واحدهای صنعتی کوچک در تهران از چنین رشد ناموزونی در مشاغل پرده بر می دارد: بر اساس آمار موجود در فاصله ساله ۵۵ تا ۶۵ واحدهای صنفی از ۲۰۰ هزار به حدود دو میلیون واحد افزایش یافته است.

بنا بر اعتقاد کارشناسان اقتصادی هر چه میزان سرمایه، بدون تکیه بر تولید در جامعه گردش کن و در ماشغلى انگلی به کار بیافتد ضمن افزایش قیمت ها، تعداد مشاغل غیر مفید در جامعه را افزونی می بخشد (کیهان ۱۰ و ۱۳۶۳/۶/۱۱ و در نتیجه مشکلات و حبران های ناشی از نقدینگی و سرمایه های سرگردان را (که به سمت خدمات در حرکتند) به جامعه تحمیل می نمایند.

تعداد مشاغل غیر مفید

افزایش قیمت ها

• چنین شرایطی سبب می شود که در هر زمینه از نیازمندی‌های اجتماعی دلالان ویژه و مجريی شروع به رشد کنند و هاله‌ای از واسطه گران‌کوچک را بدور خود جمع کنند. به طور مثال در فصل برداشت محصول ربنج واسطه‌های ویژه این محصول با استفاده از تجارب سنتی خود تعین کننده نرخ برنج در بازاراند و با این که کلیه زحمات کار و تلاش (کشت، داشت و برداشت) بر دوش تولید کننده است سود اساسی نصیب سلف خران می شود. همین مسیر بازار سیاه در مورد نوشت افزار و روپوش در آغاز سال تحصیلی مدارس صادق است و دلالان عمدۀ این کار قیمت‌ها را تا حدود ده برابر افزایش می دهند (کیهان ۲۵ تا ۲۷/۱۳۶۵)

• عمدہ فروشان قالی، قیمت فرش را خود در دست دارند و مانند کالاهای دیگر **عرضه و تقاضا** را خود شکل می دهند . به عنوان مثال در همدان یک فرش که از دست تولید کنندگان به ده هزار تومن به فروش می رسد، در بازار آزاد به وسیله عمدہ فروش با دلال مبلغ ۴۰ تا ۵۰ هزار تومن فروخته می شود (کیهان ۹ و ۱۰/۸/۱۳۶۵)

• بازار مزاید اجناس که از طریق دولت اعلام می شود خود **دللان ویژه ای** (۲۰ تا ۲۵ نفر) دارد، که مسلط بر این نوع بازاراند و به آسانی با شگردهای خاصی مشتریهای عادی را دچار سردرگمی کرده و یا از میدان به در می کنند (کیهان ۱۳۶۴/۸/۷) بنابراین تخصص رواسطه گری و دامنه سودآوری کلان در نتیجه دست به دست شدن کالا چنان است که ۷۰ میلیون تومان جریمه گرانفروشیف عمده فروشی را برآشته ساخته است (کیهان ۱۳۶۴/۸/۷) در چنین اوضاع و احوالی به نظر می رسد که راه مبارزه اصولی با بازار سیاه کالا، احتکار و رواسطه گری و عوامل غیر مولد جامعه عبارتست از:

- **یکم**- مبارزه با عوامل انگلی و ناسالم اجتماعی و استفاده آموزشی از طریق مدارس، ابزار دست جمعی و نهادهای تربیتی از طفولیت ناممکن است.
- **دوم**- این تحول می بایست ارزش‌های گرداوری ثروت از طریق احتکار و واسطه گری و کم کاری را به طور جدی به زیر سوال برد و با ارائه بینش و ارزش جدیدی مبتنی بر سخت کوشی، پر کاری، علاقه مندی به حرفه و شغل و احترام به تخصص و استادی در کار را به عنوان یک امر فرهنگی در فرد پرورش داده و جز برنامه آموزشی- تربیتی درآورد.

- | |
|--------------|
| ۱- احتکار |
| ۲- واسطه گری |
| ۳- کم کاری |



میجی امپراطور ژاپن

- **سوم**- راه های ایجاد مشاغل کاذ و پر در آمد انگلی می باشد با استفاده از قوایین و مقررات لامز مسدود شود.
- **چهارم**- مشاغل تولیدی از قبیل کشاورزی صنعت و خدمت مربوط به این دو بخش تشویق گردد و زمینه سودآوری مشاغل تولیدی را از طریق مساعدت جدی به تولید کنندگان افزایش داد. چنین روندی در ژاپن پس از انقلاب می جی (۱۸۶۸) باب شد و با تکیه بر مسدود کردن راه های پر سود واسطه گری و تشویق به رشد و توسعه صنعتی کردن کشور و تشویق به استفاده از تولیدات داخلی این کشور تا به امروز موفق بوده است.

جنب واحدهای صنعتی و قطب های کشاورزی

- **پنجم**- بالا بردن آگاهی حرفه ای و تکنیکی مردم از طریق آموزش دوره های کوتاه مدت در امر استفاده از منابع موجود کشور می تواند به عنوان سرمایه گذاری فرهنگی مورد استفاده قرار گیرد.
- **ششم**- لزوم ایجاد و گسترش مراکز تحقیقاتی و مطالعاتی در جنب واحدهای صنعتی و قطب های کشاورزی از امیت شایانی برخوردار است. چنین روشی می تواند شناخت و دستیابی به کارهای استغالزا را ممکن سازد.
- **هفتم**- کارهای دستی و صنایع خود داخلی در روستاهای در جنب کشاورزی مورد تشویق قرار گیرد و بر تولیدات مشابه خارجی تعریفه گمرکی بالایی بسته شود و مانع جدی ورود آنها به کشور شوند.

- هشتم- فراهم آوردن زمینه مشاغل گوناگون متناسب با اقلیم و منطقه جغرافیایی می بایست مورد بررسی و توجه قرار گیرند و از این طریق نیرویهای جدیدی را وارد بازار موسسه مالی بین المللی در تاریخ ۲۵ ماه مه ۱۹۵۵ به عنوان شعبه بانک بین المللی تاسیس گردید. یکی از وظایف مهم موسسه مذکور بسط گسترش فعالیت های اقتصادی در بخش خصوصی کشورهای در حال توسعه است.

زمینه مشاغل گوناگون متناسب با
اقلیم و منطقه جغرافیایی

- موسسه یاد شده برای پیشبرد این منظور به موسسات بخش خصوصی کشورهای در حال توسعه بدون گرفتن ضمانت از دولت‌ها برای بازپرداخت وام، جهت مدرنیزه کردن بسط و گسترش فعالیت‌های صنعتی و افزایش بازدهی فعالیت‌های صنعتی و افزایش بازدهی فعالیت‌های مذکور، **وام** اعطا می‌نماید. این موسسه اغلب اقدام به سرمایه – گذاری در بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی می‌کند و از سود ناشی از سرمایه گذاری‌های مذکور کسب درآمد می‌نماید. برای اینکه موسسه نتواند در امور داخلی بنگاه‌های اقتصادی مداخله کند. در انجام فعالیت‌های بنگاه از حق رای برخوردار نیست. بر این اساس موسسه فقط با در اختیار گرفتن حداقل سهام یک بنگاه اقدام به سرمایه گذاری می‌کند.

- سرمایه موسسه در بدرو تاسیس ۱۰۰ میلیون دلار تعیین شده بود که در سال ۱۹۶۳ به ۱۱۰ میلیون دلار افزایش داده شد. موسسه در سال ۱۹۷۶ تصمیم گرفت که سرمایه خود را به ۶۵۰ میلیون دار افزایش دهد. موسسه از ۱۹۶۵ به بعد می‌تواند اعتباری به میزان چندین برابر سرمایه خود از بانک جهانی به دست آورد. یکی دیگر از منابع مالی موسسه فروش کالاهای سرمایه‌ای است که از طریق سرمایه گذاری‌های خود اکتساب می‌کند.